

Durmuş Hocaoğlu

Dersimiz Milliyetçilik: XXIV

Din’de “İkame” Prensibi ve “İnsanlık Dini”

Yeniçağ, “Analiz”, 30 Nisan 2007, Pazartesi., s.13
“Analiz” Sıra No: 520; 2007-035; Nisan-12

YENİÇAĞ

Artık, temellerini İbn Haldûn’un (1332-1406) attığı konusunda git-gide daha kuvvetli bir ortak kanâatin hâsıl olduğu ve fakat asıl gelişmesini O’ndan dört asır sonra ilk defa Saint-Simon’a (1760-1825) borçlu olan Sosyoloji ilminin bilinen bu şekliyle bâni’i olan Auguste Comte (1798-1857), aynı zamanda, yine ilk temellendirenler arasında İbn Haldûn’un da bulunduğu ve fakat O’nunkinden daha farklı bir mecrâda gelişen Pozitivizm’in de bâni’i ve bir anlamda babasıdır. Yalnız beş duyu (havass-ı hamse) ile algılanabilene itibar eden ve tecrübe edilemeyen hiçbirşeyi, kurmuş olduğu felsefesine dâhil etmeyen Comte, bu sebeple, “Metafizik”i bütün bütüne kaldırıp fırlatmış, her türlü dinî inanişî da kökten reddetmiştir. O’na göre Din, İnsanlık’ın – O’nun felsefesinde “İnsanlık” (L’Humanité) kelimesi dâimâ majiskül yazılır - bir bakıma çocukluk çağı sayılabilecek ilk gelişim safhasında yaşadığı bir sosyolojik tecrübe olup, bilâhare terkedilmiştir; edilmelidir de. Aydınlanma’dan gelen “İnsanlığın kesintisiz ilerlemesi” (terakkî) fikri O’nun çağında Tekâmül (Evolution, Evrim) idesini çok güçlendirmiş olup, George Louis Leclerc Buffon (1707-1788), Jean-Baptiste Lamarck (1744-1829), Charles Robert Darwin (1809–1882) ve sonra da daha kapsamlı bir evrimci olan Herbert Spencer’e (1820-1903) öncülük ederken, aynı asrın ilk yarısında da Comte bu ideye farklı bir veçhe vermiş; “Üç Hâl Kanunu” olarak adlandırdığı kanunu ile, İnsanlık’ın tekâmülünü, Teolojik Devre, Metafizik Devre ve en nihâyet kendi devresi olan Pozitif Devre olmak üzere üç ana safhaya taksîm etmiş ve dinî inanişî da tekâmül ve terakkînin en alt, en iptidâî safhasına, onu da kendi içinde üç kısma böldüğü Teolojik Devre’ye münhasır kılmıştır. Comte’a göre, din dediğimiz şey haddi zâtında, tabiatı, varlık ve oluşu açıklamak konusunda kemâlâtta noksanlıktan neş’et eden işi bitmiş bir açıklama modeli olup, artık yeryüzünde mîadını doldurmuş bir fosildir.

Lâkin, bu kadarla iş bitmiyor.

Bundan sonra, son çağlarında, kiliseye girdiğinde bütün ikonları, tasvirleri, haçları kırıp attıktan sonra içinde hissettiği boşluğun ağırlığını izâle edebilmek için tanrı-tanınamaz filozofların resimlerini, atıklarının yerine asan nihilist gibi o da kazıyıp attığı dinin yerine, “dinleştirdiği” yeni bir sistem inşâ etmiştir; ancak, hiç olmazsa bahse konu nihilistten yine de belli bir ölçüde daha dürüst davranmış ve inşâ ettiği bu sistemin adını da düpedüz “din” koymuştur: **İnsanlık Dini (La R ligion de L’Humanit )**. Comte s dece bu kadarıyla da iktif  etmemiş, mes’eleye gereğinden fazla ciddiyet atfederek üşenmeden oturup bir de “İlmih l” yazmış, dininin bütün teferruatını tek-tek izah etmiş, Katolikliğı model aldığı bir kilise teşkil tlanması hazırlamış, *İnsanlık* (Le Grand  tre; Büyük Varlık), *Gök* (Le Grand Milieu; Büyük  evre) ve Dünya’dan (Le Grand F tiche;

Büyük Fetiş) mürekkep bir teslis kurgulamış, Baş İlâhe olarak – metresi Clotilde de Vaux'nun hâtırasına hürmeten – Kadın'ı seçmiş [*Pozitivizm İlmihali (Le Cathéchisme Positiviste)*], Çev.: Peyami Erman., İkinci Basılış., Devlet Kitapları, İstanbul, 1968, s.98], kendisini Baş Râhip (Peygamber) îlân etmiş ve daha da ileri giderek peygamber mukallitliğine soyunmuş, içlerinde Mustafa Reşid Paşa'nın da bulunduğu bâzı devlet adamlarına mektuplar göndererek onları “hak din”e dâvet etmiş; dinini ülkelerinde kabûl ettirmeleri hâlinde, memleketlerinin önünde hacet kapılarının açılacağını, hızla terakkî edeceklerini ileri sürmüştür.

Kendisini Râhip kimliği ile temsil ettiği ve bir kadın ile diyaloglar şeklinde kaleme alınmış *Pozitivizm İlmihâli*'nde, kendisine, “*külli doktrininde, her türlü tabiat üstü inancı reddettiği halde, din sıfatını vermekte niçin ısrar ettiğini*” soran Kadın'a [a.e, s.3], Din'in esâsen çok umûmî bir mefhum olduğunu anlatan Râhip (yâni, Comte), **metafiziksiz ve Tanrı inancı olmadan da bir din olabileceğini** isbat edebilmek için, “*din her ferdî varlığı, diğer bütün ferdiyetleri ittifaka sevk etmek üzere, tanzim etmekten ibarettir*” diye cevap vermektedir [a.e., s.4] ki, bu dahi Din'in imhâ edilebilir değil, ancak – belki – aşılabilir olduğunun Comte'un ağzından tescîlidir.

Pozitivizm'in asıl kurucusu, “İnsanlık Dini”nin mûcidi Auguste Comte
(1798-1857)

ve büyük aşkı Clotilde de Vaux
(1815-1846)

